

І н ф о р м а ц і я н а д і я л ь н і с т ь

УДК: 341.232:004

ЗАБАРА І.М., кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**П РА В О В Е Р Е Г У Л Ю В А Н Н Я М І Ж Д Е Р Ж А В Н О Г О О Б М І Н У І Н Ф О Р М А Ц І Є Ю
У Б А Г А Т О С Т О Р О Н Н І Х Д О Г О В О Р А Х**

***Анотація.** У статті розглядаються питання, пов'язані з міжнародно-правовим регулюванням обміну інформацією. Автор досліджує правові аспекти міждержавного обміну інформацією у багатосторонніх договорах.*

***Ключові слова:** інформація, міждержавний обмін інформацією, міжнародно-правове регулювання обміну інформацією.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы, связанные с международно-правовым регулированием обмена информацией. Автор исследует правовые аспекты международного обмена информацией в многосторонних договорах.*

***Ключевые слова:** информация, межгосударственный обмен информацией, международно-правовое регулирование обмена информацией.*

***Summary.** The article discusses questions related to the international legal regulation of information sharing. The author explores the legal aspects of interstate communication in multilateral treaties.*

***Keywords:** information, interstate exchange of information, international legal regulation of the exchange of information.*

Постановка проблеми. Однією із вагомих форм міжнародної інформаційної діяльності держав є участь у міжнародному інформаційному обміні. Її особливості викликають науковий і практичний інтерес. Саме тому актуальності набуває розгляд питань, пов'язаних із міжнародно-правовим регулюванням обміну інформацією, зокрема з позицій як формування і розвитку міжнародно-правових основ обміну інформацією, так і сучасного бачення розвитку їх міжнародно-правового регулювання.

Історично склалось так, що перші доктринальні дослідження, пов'язані з міжнародно-правовим регулюванням обміну інформацією, було розпочато в сімдесяті роки двадцятого сторіччя. Переважно вони торкалися питань міжнародно-правового регулювання обміну масовою інформацією і мали фрагментарний характер.

З розвитком міжнародних інформаційних відносин і появою нових концепцій їх розвитку зросла увага до міжнародно-правового регулювання обміну інформацією як з практичної, так і теоретичної точок зору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу проблемі міжнародно-правового регулювання обміну інформацією почали приділяти і представники доктрини – Ю.М. Колосов, О.М. Овсяк, І.І. Мисик, О.В. Собакіна, О.В. Єрмішина, І.Н. Грязін, О.Г. Дніпровський, В.П. Талімончик, В.В. Єрмакова [1]. Окремі положення обміну інформацією досліджували Ю.Б. Кашлев, Г.М. Вачнадзе, В. Нелепін, М. Усубян [2] та інші. Авторами досліджені питання щодо проблем, формування міжнародно-правових норм та регулювання участі транснаціональних корпорацій у міжнародному обміні масовою інформацією. Певною мірою були досліджені питання ролі ООН та участі

міжнародних організацій у регулюванні міжнародного обміну інформацією. Проте, залишаються недослідженими питання щодо міжнародно-правового регулювання обміну інформацією між суб'єктами міжнародного права, зокрема між державами.

Метою статті є дослідження правового регулювання міждержавного обміну інформацією у багатосторонніх договорах.

У зв'язку з цим вартими розгляду є питання щодо мети, об'єкта, правового режиму інформації, порядку та умов міждержавного обміну інформацією.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що міждержавний обмін інформацією відбувається досить тривалий час. Проте, дослідження інституту міжнародного обміну інформацією, протягом останніх десятиліть на відміну від інших видів інформаційної діяльності мали досить вибіркового характеру. Для них характерним є те, що предметом дослідження є питання міжнародно-правового регулювання масової інформації. В той же час, не можна не звернути увагу на той парадоксальний факт, що переважна кількість міжнародних угод, які уклалися з часу створення ООН, містила положення щодо обміну різноманітною інформацією, проте не стала предметом досліджень [3]. Положення включалися до тексту різноманітних універсальних, регіональних і двосторонніх угод, іноді досить ґрунтовно визначаючи питання щодо обміну інформацією.

Іншою характерною особливістю, що привертає увагу, було те, що єдине розуміння поняття “міжнародний обмін інформацією” було відсутнім. Досить тривалий час у доктрині міжнародного права термін “обмін інформацією” (“міжнародний обмін інформацією”, “інформаційний обмін”, “міжнародний інформаційний обмін”, “транскордонний інформаційний обмін”) розглядався в загальному контексті як поширення масової інформації за кордони держави. Виокремлення категорії саме масової інформації для розгляду з позицій міжнародно-правового регулювання обміну інформацією було характерним для періоду 70 – 80 років двадцятого сторіччя. Така позиція продовжувала відображати бачення міжнародного обміну інформацією, закріпленого ще у Південноамериканській угоді про радіозв'язок 1935 року та Міжнародній конвенції про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 року, і не вносила суттєвих змін у питання правового регулювання міжнародного обміну інформацією. Це пояснюється стійкими намаганнями провідних держав впливати одна на одну, серед іншого, і в ідеологічній сфері, використовуючи для цього засоби масової інформації і не переймаючись питаннями їх правового регулювання.

Разом з тим, окремі дослідники почали розглядати міжнародний обмін інформацією виключно як поширення інформації. Такий підхід із самого початку виглядав дискусійним, оскільки ототожнював два види міжнародної інформаційної діяльності – обмін інформацією і поширення інформації, тому не знайшов належної підтримки. З часом, західна доктрина міжнародного права у питанні міжнародного обміну інформацією зосередилась на правовому регулюванні технічних умов передачі інформації. Поштовх цьому дав розвиток космічної техніки, за допомогою якої стала можливою трансляція радіо та телевізійних передач на цілі регіони. Цей підхід не передбачав міжнародно-правового регулювання обміну (взаємної передачі) інформації у міждержавних відносинах; за змістом діяльності він більше відповідав односторонньому поширенню інформації, що здійснювалося державами на свій розсуд, а інформація, що поширювалася, обмежувалася тільки категорією масової інформації.

Навіть у наступних наукових дослідженнях зазначалось, що “процес нормотворення в області міжнародної інформації і комунікації має фрагментарний характер, зосереджений навколо кількох напрямків міжнародного обміну інформацією” [4, с. 132].

Разом з тим, нове бачення міжнародного обміну інформацією та його міжнародно-правового регулювання було висловлено О.В. Собакиною. Автор, зазначивши, що для міжнародних інформаційних обмінів характерним є обмін масовою інформацією, повідомленнями, які мають політико-ідеологічний аспект, звернула увагу на те, що міжнародний обмін інформацією цим не може обмежуватись [5, с. 77-81]. На думку автора, зміни у розумінні соціальної ролі інформації у світовому розвитку привели до нової оцінки як інформації, так і засобів її використання та викликали дослідження питань їх міжнародного обміну. При цьому вона зазначала, що “створення міжнародних банків даних, розгортання широкої мережі передачі науково-технічної і економічної інформації створюють умови для багатогранного співробітництва у сфері спеціалізованої інформації” [5, с. 77-81].

Погоджуючись із думкою О.В. Собакиної, зауважимо, що міжнародний обмін інформацією характеризується низкою особливостей, які відрізняють його від інших видів міжнародної інформаційної діяльності, що здійснюється державами.

Спільна діяльність держав у будь-якій із сфер міжнародних відносин завжди пов'язана з обміном інформацією. Це дозволяє державам бути інформованими, здійснювати планування, координацію і проводити погоджені заходи.

Розвиток міжнародно-правового регулювання обміну інформацією між державами в рамках багатостороннього співробітництва активно розпочався з другої половини п'ятдесятих років двадцятого сторіччя і пов'язується із укладенням низки різноманітних за своїм предметом багатосторонніх угод. Саме ці угоди містять положення щодо міждержавних обмінів інформацією.

Особливості міжнародно-правового регулювання обміну інформацією в багатосторонніх міждержавних угодах полягають, на нашу думку, в наступному.

Обмін інформацією між державами-учасниками договору передбачає взаємну передачу інформації (даних, відомостей, повідомлень) на основі відкритого, рівного, своєчасного і зручного доступу [6, с. 376].

Зазвичай, положення міжнародних угод можуть передбачати мету, об'єкт, порядок, умови і правовий режим обміну інформацією.

Метою міждержавного обміну інформацією є взаємне ознайомлення сторін із належною інформацією для узгодження спільної політики і діяльності держав-учасниць угод.

Об'єктом міжнародного інформаційного обміну виступають документована інформація, інформаційні ресурси, інформаційні продукти та інформаційні послуги.

За змістом, інформація, що підлягає міждержавному обміну, може бути соціально-економічною, військово-політичною, науковою, технічною, екологічною тощо.

Міжнародно-правовий режим визначає умови доступу і поширення інформації, отриманої шляхом міждержавного обміну нею у відношенні до третіх осіб.

Порядок обміну інформацією відповідно до положень угод передбачає послідовність дій щодо взаємного надання інформації про поточну і перспективну діяльність держав для наступної розробки і реалізації спільної політики згідно з метою і задачами, визначеними положеннями цих угод.

Умови обміну інформацією передбачають низку спеціальних вимог щодо забезпечення повної і швидкої взаємної передачі інформації, відомостей, повідомлень, даних між державами-учасниками.

Аналіз положень свідчить, що порядок і умови міждержавного обміну інформацією, визначені багатосторонніми міжнародними угодами, можуть передбачати: прямий обмін інформацією між державами-учасниками; обмін інформацією через секретаріати конвенцій; обмін інформацією через міжнародні організації та міжнародні

центри даних, що утворені відповідно до зазначених угод, а також обмін інформацією через світові інформаційні системи і мережі.

Прямий обмін інформацією між державами-учасниками міжнародного багатостороннього договору передбачає взаємне надання інформації з визначеного кола питань, запланованих заходів та досягнутих результатів, які є предметом домовленостей.

Обмін інформацією між державами-учасниками відбувається відповідно до окремих положень багатосторонніх міжнародних договорів. Як приклад варто розглянути умови міждержавного обміну інформацією, визначені Договором про Антарктику 1959 р., які найбільш детально висвітлюють ці правовідносини [7, с. 664].

Договором 1959 р. передбачено, що мета міждержавного обміну інформацією полягає у сприянні міжнародному співробітництву в наукових дослідженнях в Антарктиці. За угодою, держави-учасниці здійснюють обмін інформацією щодо планів наукових робіт, даних і результатів наукових спостережень в Арктиці, а також будь-якої урядової і неурядової діяльності в районі дії Договору 1959 р. За змістом інформація, що підлягає обміну, стосується організаційних, адміністративних та екологічних заходів, що вживаються державами на виконання угоди.

До інформації наукових спостережень в Антарктиці встановлюється режим вільного доступу.

Міждержавний обмін інформацією відповідно до умов Договору 1959 р. передбачено здійснювати шляхом повідомлень, поширення інформації з питань, що становлять спільний інтерес для держав-учасниць, надання інформації, надання інформації за спеціальними запитами держав-учасниць.

Такий вид міждержавного обміну інформацією використовується і в інших угодах. Зокрема, прямий обмін інформацією між державами-учасниками передбачено також положеннями Договору про непоширення ядерної зброї 1968 р. [8, с. 398], Конвенції про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) зброї і токсичної зброї та про їх знищення 1972 р. [9, с. 436] тощо.

Здійснення міждержавного обміну інформацією може відбуватись через секретаріати конвенцій. Такий порядок використовується в разі необхідності постійної координації та систематичного узгодження дій з окремих питань в певних сферах міждержавного співробітництва.

Як правило, умови обміну інформацією через секретаріати конвенцій передбачають зобов'язання держав надавати на регулярній та періодичній основах інформацію з чітко визначеного кола питань.

За змістом інформація, що підлягає обміну, може бути науково-технічною, соціально-економічною, комерційною, правовою і мати безпосереднє відношення до положень угоди [10, с. 692, 700].

Зазначені порядок і умови обміну інформацією – через утворені секретаріати – зазвичай визначаються в угодах в галузі охорони навколишнього природного середовища. Надання секретаріатам конвенцій повноважень щодо здійснення обміну інформацією в рамках універсальних угод передбачено Конвенцією про охорону озонового шару 1985 р., Конвенцією про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р., Конвенцією про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті 1991 р., Конвенцією про транскордонний вплив промислових аварій 1992 р., Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, 1998 р. та іншими.

На секретаріат, в питанні щодо обміну інформацією покладаються повноваження стосовно отримання і поширення серед держав-учасниць інформації, що надається секретаріату відповідно до умов угоди; підготовки і передачі сторонам доповідей, розроблених на підставі отриманої від сторін інформації; передача державам-учасникам інформації, наданої відповідними міжурядовими і неурядовими установами.

Як правило, на секретаріат, що отримує інформацію від держав-учасниць, покладається обов'язок гарантування нерозголошення такої інформації до того, як вона буде надана в розпорядження усіх держав-учасниць угоди.

Функції секретаріату можуть покладатися на міжнародні органи і організації. Так, функції Секретаріату відповідно до положень Конвенції про охорону озонового шару 1985 р. та Конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р., враховуючи особливості початкового етапу співпраці держав-учасниць, тимчасово покладались на Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП). Після першого засідання Конференції держав-учасниць – на заснований секретаріат з числа тих існуючих компетентних міжнародних організацій, які висловили готовність виконувати функції секретаріату відповідно до умов угоди [11, с. 692, 700].

Функції секретаріату відповідно до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті 1991 р., Конвенції про транскордонний вплив промислових аварій 1992 р., Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, 1998 р. покладено на інститут виконавчого секретаря Європейської економічної комісії ООН.

Обмін інформацією між державами може здійснюватись через утворені в рамках багатосторонніх угод міжнародні організації. Відповідно до їх умов, членами таких міжнародних організацій є всі держави-учасниці.

Як правило, такий порядок обміну інформацією використовується в разі необхідності систематичного обміну інформацією між державами-учасниками договору і створеною міжнародною організацією. Зазвичай інформація, отримана міжнародною організацією, використовується для контролю за діяльністю держав у певних сферах і, у подальшому, надається державам-учасникам.

Умови обміну інформацією через міжнародну організацію передбачають зобов'язання держав-учасниць договору надавати на періодичній основі інформацію з чітко визначеного кола питань. Крім інформації певного змісту (наукової, технічної, технологічної), держави-учасниці зобов'язуються надавати інформацію про законодавчі і адміністративні заходи, вжиті державами на виконання угоди.

Кожна держава-учасник визначає обмежений режим доступу до інформації і даних, які вона отримує від міжнародної організації на конфіденційній основі у зв'язку з виконанням угоди. Використання такої інформації і даних відбувається виключно у зв'язку із реалізацією своїх прав та виконанням прийнятих за угодою обов'язків.

Зазначений порядок і умови обміну інформацією – через утворені, відповідно до міжнародних угод міжнародні організації – використовують, переважно, в угодах, що передбачають контроль за знищенням зброї.

Наприклад, запровадження і надання спеціальних повноважень з питань обміну інформацією Організації із заборони хімічної зброї (Гаага, Королівство Нідерландів) передбачено Конвенцією про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р. Для контролю над зброєю масового знищення Договором про заборону ядерної зброї в Латинській Америці

1967 р. передбачено запровадження і надання відповідних повноважень Агенції із заборони ядерної зброї в Латинській Америці (Мехіко, Мексика).

Враховуючи, що зазначені міжнародні угоди є безстроковими [12, с. 441, 425], обмін інформацією відбувається на постійній основі.

За умовами угод міжнародна організація має запитувати тільки таку інформацію, відомості і дані, які необхідні для виконання нею обов'язків, а також вживати запобіжних заходів для захисту отриманої конфіденційної інформації про цивільну і військову діяльність держав-учасниць. В структурі таких організацій передбачається вищий, виконавчий та адміністративний органи, за якими закріплюються відповідні повноваження в питанні організації системи обміну належною інформацією.

Обмін інформацією через міжнародні центри даних використовується державами-учасницями багатосторонніх угод в разі необхідності постійного і широкомасштабного збору, класифікації і надання первинних і оброблених даних, документованої інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, а також надання інформаційних послуг.

Зміст інформації, що підлягає обміну в міжнародних центрах даних, визначається положеннями міжнародного договору і, як правило, є пов'язаним з її предметною тематикою. Інформація, що підлягає обміну, може бути будь-якої форми – друкованої, письмової, аудіовізуальної, електронної тощо. Для інформації, що підлягає обміну, встановлюється обмежений режим доступу.

Використання міжнародних центрів даних відбувається в тих сферах діяльності, які становлять для держав значний інтерес і потребують широкого співробітництва в питанні міждержавного обміну інформацією.

Прикладом, вартим розгляду, є положення щодо Міжнародного центру інформації (МЦІ), що функціонує в рамках Організації з Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань.

Утворення МЦІ передбачено положеннями Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996 р. [6, с. 376] Для його належного функціонування кожна держава зобов'язується співпрацювати в міжнародному обміні сейсмологічними, гідроакустичними, інфразвуковими даними, а також даними про радіонукліди в атмосфері.

МЦІ відповідно до умов Договору 1996 р. має отримувати на постійній основі інформацію з Міжнародної системи моніторингу (МСМ), елементи якої розташовані на території держав-учасниць (до складу МСМ входять глобальні мережі первинних і допоміжних станцій сейсмологічного, гідроакустичного, інфразвукового, радіонуклідного моніторингу і сертифікованих лабораторій); передбачається створення систем моніторингів – електромагнітоімпульсного та супутникового.

Умови обміну інформацією через міжнародні центри даних визначають низку спеціальних вимог щодо рівного, відкритого, зручного та своєчасного доступу держав-учасниць до інформації.

МЦІ за умовами Договору 1996 р. наділений повноваженнями, які в питанні щодо обміну інформацією передбачають: (а) автоматичне і регулярне направлення державі-учаснику інформації з МЦІ або відбір інформації на розсуд держави-учасниці і за відповідним запитом – добір даних МСМ на розсуд держави учасниці; (б) надання даних за спеціальними запитами держав-учасниць з архівів МЦІ; (в) сприяння окремим державам-учасницям в ідентифікації джерел конкретних явищ і отриманні відповідної інформації.

Кожна держава-учасниця Договору 1996 р. розглядає в якості конфіденційних інформацію і дані, які вона отримує на довірчій основі і встановлює щодо них особливий режим доступу.

Один із напрямів багатостороннього інформаційного співробітництва, який набуває останніми роками значного розвитку, заснований на використанні новітніх сучасних технологій з метою міждержавного обміну інформацією. Мова йде про створення державами світових інформаційних систем і мереж.

Зважаючи на кількість та їх особливості, вважаємо за потрібне в якості прикладу зупинитись лише на інформаційній мережі GLIN (Global Law Information Network) – Глобальній правовій інформаційній мережі. GLIN є некомерційним об'єднанням урядових установ держав світу, які надають для спільного користування правову інформацію. Повний доступ до нормативно-правових актів держав Америки, Азії, Африки та Європи надається державам-учасницям в обмін на надання своєї правової інформації. Особливістю функціонування мережі є її кооперативний характер: за надання достовірної інформації відповідальність в рівній мірі несуть усі держави-учасниці.

Висновки:

– міждержавний обмін інформацією в багатосторонніх угодах відбувається на основі відкритого, рівного, своєчасного і зручного доступу до інформації;

– положення щодо обміну інформацією, що містяться в багатосторонніх договорах, встановлюють правові основи взаємовідносин держав і, як правило, визначають мету, об'єкт, зміст і правовий режим інформації, а також порядок і умови обміну інформацією;

– порядок і умови міждержавного обміну інформацією, визначені багатосторонніми міжнародними угодами, можуть передбачати: прямий обмін інформацією між державами-учасницями; через секретаріати конвенцій; через міжнародні організації та міжнародні центри даних, а також через світові інформаційні системи і мережі;

– міждержавний обмін інформацією виступає в якості суттєвого додаткового фактору розвитку міжнародних інформаційних відносин.

Подальші дослідження правових аспектів міжнародного обміну інформацією між міжнародними організаціями, на нашу думку, є актуальними та перспективними.

Використана література

1. Колосов Ю.М. Массовая информация и международное право / Ю.М. Колосов – М., “Международ. отношения”, 1974. – 168 с.; Овсяк О. Міжнародно-правові проблеми регулювання поширення інформації та обміну нею / О. Овсяк // Радянське право. – 1983. – № 5 – С. 64-67; Мысык И.И. Международно-правовое регулирование отношений информационного обмена СССР с зарубежными странами : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / И.И. Мысык; АН УССР. Ин-т государства и права. Киев, 1987. – 19 с.; Мысык И.И. Некоторые проблемы международно-правового регулирования обмена информацией / И.И. Мысык // Вест. Киев. ун-та. Международ. отношения и междунар. право. – 1987. – Вып. 24. – С. 74-78; Собакина Е.В. Международно-правовые проблемы международных обменов информатикой / Е.В. Собакина // Сов. государство и право. – 1987. – № 4. – С. 77-81; Собакина Е.В. Роль ООН в формировании международно-правовых норм международного обмена информацией / Е.В. Собакина // 40-летие ООН: актуальные проблемы развития международного права и международных отношений. – М., 1988. – С. 26-37; Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты / Е.В. Ермишина – М. : Международ. отношения, 1988. – 144 с.; Грязин И.Н. О правовом режиме передачи машиночитаемой информации по международным сетям электросвязи / И.Н. Грязин // Учен. зап. Тарт. ун-та. – 1988. – Вып. 801. – С. 57-68; Днепровский А.Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка / А.Г. Днепровский. – М. : Наука, 1989. – 142 с.; Талимончик В.П. Международно-правовое

регулирование отношений информационного обмена / В.П. Талимончик. – Спб. : Издательство “Юридический центр-Пресс”, 2011. – 382 с.; Ермакова В.В. Проблемы правового регулирования межгосударственного информационного обмена в СНГ / В.В. Ермакова // Информационное право. – 2011. – № 4 (27). – С. 21-25.

2. Вачнадзе Г.Н., Кашлев Ю.Б. Международный обмен информацией : его сторонники и противники / Г.Н. Вачнадзе, Ю.Б. Кашлев. – [2-е изд., доп.]. – Тбилиси : Сабчота Сакартвело, 1980. – 387 с.; Нелепин В. К вопросу о правовой охране информационного обмена / В. Нелепин. – Режим доступа : [//www.russianlaw.net/law/netlaw/articles/paper07.htm](http://www.russianlaw.net/law/netlaw/articles/paper07.htm); Усубян М. Правовая охрана персональных данных и свобода трансграничных информационных обменов. – Режим доступа : [//www.russianlaw.net/law/civil_rights/pd/paper09](http://www.russianlaw.net/law/civil_rights/pd/paper09)

3. Положення щодо обміну інформацією зустрічаються і в окремих міжнародних договорах із різноманітних питань з незапам’ятних часів. Проте, з утворенням ООН включення положень щодо обміну інформацією у міжнародні договори набуло систематичного характеру.

4. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты / Е.В. Ермишина. – М. : Междунар. отношения, 1988. – 144 с.

5. Собакина Е.В. Международно-правовые проблемы международных обменов информацией / Е.В. Собакина // Советское государство и право. – 1987. – № 4. – С. 77-81.

6. В якості прикладу: п. 20 ч. 1 Протоколу до Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 2. – 832 с.

7. Договор об Антарктике 1959 г. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 3. – 832 с.

8. П. 2 ст. IV Договору про непоширення ядерної зброї 1968 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 2. – 832 с.

9. Ст. 10 Конвенції про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) зброї і токсичної зброї та про їх знищення 1972 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 2. – 832 с.

10. П. 1 ст. 4 Венской конвенции об охране озонового слоя 1985 г., а также Приложение II к Венской конвенции об охране озонового слоя 1985 г.; ст. 13, п. 7 ст. 15 Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 3. – 832 с.

11. П.2 ст.7 Венской конвенции об охране озонового слоя 1985 г.; п.п. 2, 3 ст. 16 Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 3. – 832 с.

12. Ст. 16 Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 2. – 832 с.; Ст. 30 Договору про заборону ядерної зброї в Латинській Америці 1967 р. / Действующее международное право : в 3-х т. / [сост. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С.]. – М. : Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. – Т. 2. – 832 с.

~~~~~ * * * ~~~~~